

Andrzej Chodubski*

Integracja Europy w wizji politycznej „ojców założycieli” i Jana Pawła II

*Wizja Europy nie opiera się na dążeniu do potęgi,
ale na idei, że dialog i wzajemny szacunek
to niezbędne warunki budowy pokoju na kontynencie
oraz dynamicznego rozwoju każdego narodu.*

Jan Paweł II¹

W nauczaniu Jana Pawła II dużo miejsca zajęły problemy współczesnych przemian europejskich². Postrzegał je w kontekście łączenia dziedzictwa przeszłości z wyzwaniami teraźniejszości i przyszłości. Wskazywał m.in.: (...) *nie sposób wypowiedzieć, jak bardzo ważna dla mnie i dla mojej misji jest znajomość Europy, tego, co z niej wynika. Dla Kościoła i dla Stolicy Piotrowej, która raz na zawsze wybrała Rzym na swoją siedzibę, czyniąc zeń centralny punkt Kościoła katolickiego i jego misji, wiedza o tym, czym jest Europa, czym była, jakie są tego konsekwencje, jest sprawą niezwyklej wagi, tak jak znajomość konsekwencji historycznego, a zarazem opatrnościowego wyboru dokonanego przez św. Piotra przed dwoma tysiącami lat³.*

Swój stosunek do przeszłości i teraźniejszości, do dziedzictwa przeszłości i jego przemian wyraził w szczególny sposób 9.11.1982 r. w czasie pielgrzymki po Hisz-

* Prof. dr hab. Andrzej Chodubski, Uniwersytet Gdański, Gdańsk
e-mail: polac@ug.edu.pl

¹ Jan Paweł II, *Przemówienie do grupy chrześcijańskich deputowanych Parlamentu Europejskiego*, Rzym 6.03.1997 r.

² Por. K. Wiaderny-Bidzińska, *Polityczna integracja Europy Zachodniej*, Toruń – Warszawa 1999; *Unia Europejska – nowy typ wspólnoty międzynarodowej*, red. E. Haliżak, S. Parzymięś, Warszawa 2002; K. Łastawski, *Historia integracji europejskiej*, Toruń 2006; A. Chodubski, *Barierzy i możliwości w rozwoju Europy XXI w. w obliczu postępującej globalizacji świata*, [w:] *Barierzy rozwoju na progu XXI wieku*, red. T. Wallas, Warszawa 2007, s. 7–20; idem, *Europejska uniwersalizacja kulturowa a współczesny proces unifikacji świata*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe” 2007, nr 1–2, s. 9–28.

³ Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kolokwium w Castel Gandolfo*, „L'Osservatore Romano” 1987, nr 8, s. 28.

panii, obwieszczając Akt europejski. Podkreślał w nim: *Zwracam moje spojrzenie ku Europie jako kontynentowi, który dał największy wkład w rozwój świata, tak w dziedzinie idei, jak pracy, nauki, sztuki. I gdy składam dzięki Panu, że zechciał oświecić ten kontynent światłem Ewangelii od samych początków apostołskiego przepowiadania, nie mogę przemilczeć sytuacji kryzysowej, w jakiej się on znajduje. (...) Dlatego ja, Jan Paweł syn polskiego narodu, który zawsze uważał się za naród europejski ze względu na swe początki, tradycje, kulturę i żywotne więzy, syn narodu słowiańskiego wśród Latynów i łacińskiego pośród Słowian, ja, następca Piotra na Stolicy Rzymskiej, stolicy, którą Chrystus zechciał umieścić w Europie i którą kocha za jej trud szerzenia chrześcijaństwa na całym świecie, ja, biskup Rzymu i pasterz Kościoła powszechnego, z Santiago kieruję do ciebie, stara Europo, wołanie pełne miłości: Odnajdź siebie samą! Bądź sobą! Odkryj swe początki. Tchnij życie w swoje korzenie. Tchnij życie w autentyczne wartości, które sprawiły, że twoje dzieje były pełne chwały, a twoja obecność na innych kontynentach dobroczynna. Odbuduj swoją jedność duchową w klimacie pełnego szacunku dla innych religii i dla prawdziwych swobód. Oddaj cesarzowi to, co cesarskie, Bogu zaś to co Boskie. Nie chełp się swoimi podbojami, pomna na ich możliwe negatywne konsekwencje. (...) Jeśli Europa będzie zjednoczona, a może być z należnym respektem dla wszystkich jej zróżnicowań, wraz z tymi, jakie wynikają z różnorodności systemów politycznych, jeśli Europa w swoim życiu społecznym zacznie rozumować z całą mocą, jaką zawierają niektóre zasady Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Europejskiej Deklaracji Praw Człowieka czy Akt Końcowy KBWE, jeśli Europa w swoim życiu religijnym zechce działać z należnym uznaniem i szacunkiem dla Boga, w którym ma swe uzasadnienie wszelkie prawo i wszelka sprawiedliwość (...)⁴.*

Stawiając pytania dotyczące budowy ładu zintegrowanej Europy po II wojnie światowej, papież zauważał: (...) *rychło po zakończeniu II wojny światowej wielu Europejczyków złączyło przekonanie, że podziały wśród ludzi i antagonizmy między krajami nie są czymś nieuniknionym. Trzeba było zapewnić pokój na fundamencie trwałego porozumienia, odtworzyć niezbędne warunki jedności. Ludzie, którzy sami zaznali cierpienia, wystąpili z inicjatywą, proponując krajom Europy zaangażowanie się we współpracę trwalszą niż dotychczasowe przymierza i utworzenie Wspólnoty. Spośród jej twórców należy przypomnieć takie postacie, jak Jean Monnet, Robert Schuman, Alcide de Gaspari, Konrad Adenauer, Winston Churchill, Pauli Henri Spaak. Ich zasługą, podobnie jak wielu innych, których nazwiska nie sposób wyliczyć, jest to, że nie pogodzili się z rozbiciem Europy, co umożliwiło jej odbudowę, rozwinięcie jakże wspaniałego dziedzictwa kulturalnego i materialnego, odnalezienie dawnego dynamizmu, nawiązującego do pozytywnych inspiracji płynących z historii.*

⁴ Akt Europejski, Santiago de Compostella, 9 listopada 1982 r., [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003, s. 191–193.

Założyciele Waszych instytucji przeczuli, że w centrum planów wspólnotowych winny się znaleźć sprawy gospodarcze, zarówno ze względu na sytuację światową, jak i dla uniknięcia zagrażającej pokojowi konkurencji. Rzeczywiście, nawiązywano wówczas współpracę, której kontynuatorami jesteście Wy. Wasze złożone zadania są trudne, wiele wysiłku wymaga nieraz uzgodnienie poglądów dla podjęcia przyszłych działań. Istnieje potrzeba dalszego potwierdzenia wspólnej woli działania i określenia całościowej wizji; odczuwacie konieczność większego współdziałania instytucji politycznych i ekonomicznych oraz partnerów reprezentujących siły społeczne i wszystkich, którzy przyczyniają się do tworzenia wspólnego dobra. Zgodne i zdecydowane działania wszystkich osób obarczonych odpowiedzialnością są konieczne dla podejmowania i rozwiązywania ludzkich problemów, które w nieubłagany sposób stawia życie gospodarcze. Wśród najbardziej palących wymienię bezrobocie, kwestię wprowadzenia w życie zawodowe ludzi najmłodszych, poważne zubożenie części społeczeństwa w kontekście ogólnej zamożności. Podstawową racją bytu działalności gospodarczej jest umożliwienie wszystkim godnego życia; uznanie tej zasady powinno doprowadzić do skuteczniejszego podporządkowania interesów partykularnych celom zasadniczym. Cele te Sobór Watykański II streścił w następujących słowach: „Zbytne nierówności gospodarcze i społeczne wśród członków czy ludów jednej ludzkiej rodziny wywołują zgorzelenie i sprzeciwiają się sprawiedliwości społecznej równości, godności osoby ludzkiej oraz pokojowi społecznemu i międzynarodowemu”. Europejczycy winni wykazać większą zwartość w dziele budowania jedności. Wielki plan może się powieść tylko wtedy, gdy każdy zdobędzie się na twórczy wysiłek w służbie wspólnoty⁵.

Kim byli i jakie zasługi położyli w dziele integracji europejskiej politycy określani często mianem „ojców założycieli”?

Jean Monnet (1888–1979)⁶ uważany jest za twórcę koncepcji wspólnotowej oraz za „ojca Europy”. W sprawy publiczne na szczeblu międzynarodowym zaangażował się już w czasie I wojny światowej, proponując zawarcie paktu morskiego między Francją i Wielką Brytanią. Pochodził z rodziny zajmującej się handlem spirytualiami; do czasu zaangażowania się w życie publiczne pracował w rodzinnej firmie. Podczas tej wojny uzyskał stanowisko szefa misji francuskiego Ministerstwa Handlu i Transportu Morskiego w Londynie. Po utworzeniu Ligi Narodów, organizacji międzynarodowej mającej na celu rozstrzyganie sporów między członkami i zapobieganie wojnom, został pierwszym zastępcą sekretarza generalnego; funkcję tę pełnił w latach 1919–1921.

W czasie II wojny światowej był oficjalnym przedstawicielem Francji w USA; pełnił funkcję doradcy prezydenta Franklina Delano Roosevelta. Znaczące zasługi

⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie w siedzibie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, Bruksela, 20 maja 1985 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowki, op. cit., s. 209–210.

⁶ *Integracja europejska. Wstęp*, red. K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2006, s. 51.

położył w dziele zaangażowania USA we wspieranie materialne i militarne Europy. W 1945 r. gen. Charles de Gaulle mianował go komisarzem generalnym ds. modernizacji i inwestycji. Monnet zaangażował się wówczas w działania na rzecz urzeczywistnienia idei zjednoczonej Europy. Opowiadał się za koncepcją integracji skupionej na wybranych odcinkach polityki. Zwrócił na siebie uwagę jako redaktor tzw. planu Schumana (*Deklaracja Schumana*) – polegającego na oddaniu pod międzynarodową kontrolę niemieckiej oraz francuskiej produkcji węgla i stali⁷. Plan ten stał się podstawą podpisania 18.04.1951 r. traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali. Jean Monnet stał się jej przewodniczącym. Zaangażował się w działania na rzecz ustanowienia Europejskiej Wspólnoty Obronnej, która stała się faktem 27.05.1952 r. W 1955 r. doprowadził do założenia Komitetu Akcji na Rzecz Stanów Zjednoczonych Europy⁸. Jego celem było zjednoczenie gospodarcze państw europejskich, czyli Belgii, Francji, Holandii, Luksemburga, RFN i Włoch. Działania Jeana Monneta przyczyniły się do powstania tzw. raportu Spa-aka⁹, który dał podstawę do utworzenia kolejnych wspólnot, czyli (29–30.05.1956 r.) Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG)¹⁰ i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EUROATOM)¹¹. Umowy były ratyfikowane w 1957 r. przez parlamenty państw tzw. „szóstki”. Do 1975 r. Jean Monnet stał na czele Komitetu Akcji na Rzecz Stanów Zjednoczonych Europy, wspierając czynnie różne formy aktywności politycznej dla integracji europejskiej.

Jego idea integracji ukierunkowana była na budowę silnej Europy, urzeczywistniającej idee demokratyczne oraz tworzącej ponadnarodowe instytucje. Pozostawała w pewnym stopniu w opozycji do koncepcji gen. Charlesa de Gaulle’a promującego idee współpracy międzynarodowej¹².

Robert Schuman (1886–1963)¹³ uznawany jest za promotora idei integracji europejskiej. Rozgłos międzynarodowy zdobył przede wszystkim jako minister spraw zagranicznych Francji. Aktywność polityczną rozpoczął w 1919 r. jako deputowany z mandatu Demokratycznej Partii Ludowej do Zgromadzenia Narodowego Francji; przez ponad 40 lat reprezentował okręg Mozeli. W 1946 r. został ministrem finansów Francji, po roku pracy na tym stanowisku powierzono mu urząd premiera, a następnie (po niespełna roku) mianowano go ministrem spraw zagranicznych,

⁷ K. Łastawski, *Od idei do integracji europejskiej*, Warszawa 2003, s. 143–150.

⁸ H. Malosse, P. Fontaine, *Słownik instytucji i terminów Unii Europejskiej*, Warszawa 1997, s. 75–76.

⁹ K. Wiaderny-Bidzińska, op. cit., s. 97–101.

¹⁰ Por. RWPG – EWG. *Realia i perspektywy*, red. W. Grabska, Warszawa 1980; W. Grabska, *Koncepcja i praktyka integracji w EWG*, Warszawa 1988.

¹¹ K. Łastawski, *Od idei do integracji...*, op. cit., s. 168–171.

¹² Por. W. J. Szczepański, *Charles de Gaulle i Europa*, Warszawa 2001.

¹³ *Robert Schuman – chrześcijański demokrata i Europejczyk*, Gliwice 1991; *Integracja europejska...*, op. cit., s. 17.

którym był do 1952 r. Dał się poznać na arenie międzynarodowej jako mąż stanu wysokiej kultury politycznej, polityk zręczny, zwłaszcza w sferze promocji idei integracyjnych Europy. Ważnym jego osiągnięciem politycznym było urzeczywistnienie koncepcji Jeana Monneta odnośnie do powstania Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, którą określano powszechnie mianem planu Schumana (od nazwiska jej promotora)¹⁴. Doniosłość tego planu, oprócz wyzwania integracyjnego, miała ważne znaczenie w procesie pojednania francusko-niemieckiego. Był on ważnym ogniwem w tworzeniu ponadnarodowych instytucji o określonej władzy; spotkał się z przychylnością strony niemieckiej, a zwłaszcza kanclerza Konrada Adenauera, związanych z nim polityków, jak też polityków z krajów Beneluksu oraz Włoch¹⁵.

Robert Schuman ujawnił duże zaangażowanie w tworzenie pierwszych wspólnot, w tym EWG i EUROATOM-u. Przejawiał dużą aktywność w Ruchu Europejskim, instytucji powołanej na zjeździe polityków i animatorów integracji europejskiej, który odbył się 7–10.05.1948 r. w Hadze. Celem Ruchu Europejskiego stała się koordynacja działania różnych podmiotów zajmujących się propagowaniem jedności europejskiej oraz reprezentowaniem ich wobec rządów. Robert Schuman był w 1955 r. przewodniczącym tej instytucji.

Dużą popularność zdobył w latach 1958–1960 jako przewodniczący Parlamentu Europejskiego¹⁶ – instytucji (występującej pod różnymi nazwami m.in. Wspólne Zgromadzenie, Zgromadzenie Parlamentarne, Europejskie Zgromadzenie Parlamentarne, a dopiero od 30.03.1962 r. Parlament Europejski) funkcjonującej od początku istnienia wspólnoty. Ma ona znaczące kompetencje w sferze: legislacyjnej, kontrolnej, doradczej, kreacyjnej oraz inne, m.in. dotyczące współpracy z parlamentami państw członkowskich oraz państwami trzecimi.

Alcide de Gaspari (1881–1954)¹⁷ był politykiem włoskim, który opowiadał się za ponadnarodową instytucjonalizacją zapewniającą pokój, bezpieczeństwo i rozwój cywilizacyjny Europy. Aktywność polityczną rozpoczął jako współzałożyciel, a następnie w latach 1924–1926 sekretarz generalny Włoskiej Partii Ludowej. W czasie panowania dyktatury Benito Mussoliniego był więziony. Po wyjściu z więzienia zaczął organizować Partię Chrześcijańsko-Demokratyczną, której sekretarzem został w 1954 r. W latach 1947–1954 pełnił funkcję premiera rządu włoskiego, a po wojnie – od 1944 r. do 1953 r. piastował urząd ministra spraw zagranicznych. Ten polityk zaangażowany w umacnianie ładu pokojowego oraz zbliżenia państw Europy, włączył się w działalność Ruchu Europejskiego; był jednym z jego honorowych przewodniczących. Należał do najbardziej czynnych współtwórców Euro-

¹⁴ H. Malosse, P. Fontaine, *Słownik instytucji...*, op. cit., s. 143–144.

¹⁵ Por. R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, s. 16–21.

¹⁶ A. Wierzchowska, *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, rozdz. V.

¹⁷ *Integracja europejska...*, op. cit., s. 17.

pejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO)¹⁸. Utworzenie tej organizacji postrzegał jako istotne ogniwo w tworzeniu federalnej jedności Europy oraz środek mogący przeszkodzić w odrodzeniu się niemieckiego nacjonalizmu. W tworzeniu wspólnych sił zbrojnych zauważał problem eliminacji wojen na kontynencie europejskim.

Ważnym jego osiągnięciem politycznym było wprowadzenie państwa włoskiego do Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Podstawowe wyzwania tej organizacji sprowadzały się do: gwarancji nieograniczonego przepływu produktów i swobodnego dostępu do źródeł produkcji; stałego nadzoru rynku w celu uniknięcia zakłóceń, które mogły wystąpić przy wprowadzaniu kwot produkcyjnych; przestrzegania zasad konkurencji i przejrzystości cen. Zarządzanie zasobami węgla i stali wydawało się najlepszą gwarancją zabezpieczenia przed ryzykiem ponownego konfliktu w Europie. Organizacja w praktyce polityki międzynarodowej dała podwaliny pod konstrukcję wspólnotową, co zapoczątkowane zostało w 1951 r.

Niemiecki polityk **Konrad Adenauer** (1876–1967)¹⁹ był zwolennikiem integracji europejskiej dostrzegającym w niej zarówno duże możliwości dla Europy, jak i szansę dla Niemiec na powrót do rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej wskutek perspektywy ograniczenia izolacji międzynarodowej, będącej rezultatem urzeczywistnienia doktryny hitleryzmu, zwłaszcza w czasie II wojny światowej. Przed I wojną światową był pracownikiem administracji niemieckiej w Kolonii. W 1917 r. został tam nadburmistrzem, funkcję tę piastował do 1933 r. Pod wpływem nazistów zdobywających władzę został odsunięty od władzy i musiał opuścić miasto. Równoległe ze sprawowaniem urzędu nadburmistrza pełnił do 1932 r. funkcję przewodniczącego Pruskiej Rady Państwa. Doświadczając różnych ograniczeń ze strony instytucji hitlerowskich, musiał opuścić kraj. W 1944 r. został aresztowany pod zarzutem udziału w spisku na życie Adolfa Hitlera.

Po zakończeniu II wojny światowej powrócił do aktywnej polityki. W 1946 r. był współzałożycielem Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (CDU); przez 20 lat pełnił rolę jej przewodniczącego. Piastował wiele funkcji w życiu publicznym RFN: od 1949 r. był parlamentarzystą, w latach 1949–1963 kanclerzem, równoległe w latach 1951–1955 pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych. Był zaangażowany w promocję idei integracji europejskiej. W 1953 r. był honorowym przewodniczącym Ruchu Europejskiego. Był bardzo oddany dziełu tworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Duże zaangażowanie przejawiał w procesie powstawania w 1949 r. Rady Europy – organizacji integrującej wszystkie państwa demokratyczne mające na celu budowanie i umacnianie pluralistycznej demokracji i praw człowieka, poszukiwanie rozwiązań

¹⁸ R. Zięba, op. cit., s. 17–18.

¹⁹ Por. A. Chodubski, *Niemieccy zwiastuni pojednania z Polską – Konrad Adenauer i Willi Brandt*, [w:] *Ruch oporu wobec Trzeciej Rzeszy*, Gdańsk 1995, s. 49–62; G. von Uexküll, *Adenauer*, Lublin 1995; K. Ruchniewicz, *Adenauer i Europa*, Warszawa 1999.

problemów społecznych, promowanie świadomości o wspólnej kulturalnej tożsamości Europy²⁰. Organizacja nie ma władzy autonomicznej, a decyzje podejmuje w drodze konsensusu. Ważnym jej osiągnięciem była przyjęta 4.11.1950 r., a wprowadzona w życie 3.09.1953 r., *Konwencja praw człowieka*²¹. Określała ona liczbę praw i swobód obywateli oraz zobowiązywała państwa do zagwarantowania ich każdemu, kto podlega odnośnej jurysdykcji; ustanawiała międzynarodowy system gwarancji.

Winston Churchill (1874–1965)²² był politykiem brytyjskim, laureatem literackiej nagrody Nobla (1953). Karierę zawodową rozpoczął w armii, służąc m.in. w Indiach i Sudanie (1895–1899). Był korespondentem podczas wojny burskiej. Po powrocie do kraju związał się z partią konserwatystów; z jej ramienia został w 1900 r. parlamentarzystą w Izbie Gmin. W 1904 r. ze względu na to, że nie zgadzał się z niektórymi założeniami partii, przeszedł do liberałów, których reprezentował w parlamencie w latach 1904–1922. Pełnił w tym czasie istotne funkcje rządowe. Był w latach: 1905–1908 podsekretarzem stanu w ministerstwie kolonii, 1908–1910 ministrem handlu, 1910–1911 ministrem spraw wewnętrznych, 1911–1915 pierwszym lordem admiralicji. Przeprowadził głębokie reformy w marynarce wojennej zarówno o charakterze *stricte* wojskowym, jak i kadrowym. Po I wojnie światowej został ministrem zaopatrzenia wojsk; zainicjował produkcję i wprowadzenie do armii czołgów; po zlikwidowaniu ministerstwa objął resort spraw wojskowych i lotnictwa. Wobec przemian rewolucyjnych w Rosji opowiedział się przeciw porządkom stanowionym przez bolszewików oraz za interwencją przeciwstawiającą się im. W latach 1921–1922 ponownie objął funkcję ministra kolonii. W 1924 r. powrócił do konserwatystów, a od 1924 do 1929 r. był kanclerzem skarbu. W latach 30. skoncentrował się na polityce zagranicznej. Do 1933 r. opowiadał się za wzmocnieniem Niemiec jako czynnika równowagi europejskiej. Po dojściu do władzy nazistów ujawnił się jako zdecydowany przeciwnik prowadzonej przez nich i Niemcy polityki; dawał wyraz sprzeciwu wobec ich posunięć międzynarodowych, np. układu monachijskiego. Po wybuchu II wojny światowej został pierwszym lordem admiralicji. W latach 1940–1945 jako premier rządu zaangażował się w walkę z Niemcami. Odgrywał pierwszoplanową rolę w dyplomacji w czasie wojny oraz na konferencjach kończących wojnę, zwłaszcza w Teheranie (1943), Jałcie i Poczdamie (1945). Po zakończeniu wojny i porażce wyborczej konserwatystów stanął na czele opozycji. W 1951 r. powierzono mu ponownie misję utworzenia

²⁰ P. Calvo-coressi, *Polityka międzynarodowa po 1945 roku*, Warszawa 1998, s. 234; K. Łastawski, *Od idei do integracji...*, op. cit., s. 131–135.

²¹ Por. G. Michałowska, *Ochrona praw człowieka w Radzie Europy i w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, rozdz. IV.

²² Por. A. Liebfeld, *Churchill*, Warszawa 1971; S. Haffner, *Winston Churchill*, Warszawa 1994.

rządu; jednocześnie objął tekę ministra obrony (1951–1952). W 1955 r. zrezygnował ze wszystkich stanowisk państwowych, został jedynie członkiem Izby Gmin.

Jako ważny decydent w generowaniu ładu międzynarodowego Winston Churchill napotykał sprzeciw społeczeństwa brytyjskiego wobec ujawniających się idei integracyjnych Europy. Miał jednak w tej kwestii czytelne plany, nawoływał do utworzenia *czegoś w rodzaju Stanów Zjednoczonych Europy*²³; podkreślał konieczność narzucenia szybkiego tempa działań integracyjnych w obawie przed umocnieniem podziałów pod wpływem upowszechniania broni atomowej.

W latach 1946–1949 narastały napięcia pomiędzy dwoma kształtującymi się stopniowo blokami państw. Z jednej strony na obszarze stanowiącym sferę kontroli i wpływów państw alianckich odradzały się demokracje zachodnie wspierane przez USA, z drugiej – tworzył się porządek zwany wschodnioeuropejskim, pozostający pod wpływami ZSRR. Między blokami istniała niechęć przeradzająca się w otwartą wrogość. W tej sytuacji koniecznością stały się procesy integracyjne zarówno o charakterze obronnym, jak i gospodarczym i politycznym. Niechętnie sprawie integracji społeczeństwo brytyjskie zaczęło mierzyć się z instytucjonalizacją integracji europejskiej. Jego przywódcy polityczni uczestnictwo w strukturach integracyjnych uznali za konieczność dziejową, m.in. powołanie Rady Europy (...) *w celu (...) popierania ściślejszej współpracy państw członkowskich, w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa, realizacji ideałów i swobód stanowiących wspólne dziedzictwo i decydujących o ich rozwoju ekonomicznym i społecznym*²⁴. Podzielali ideę Rady Europy stania na straży praw człowieka (jednostek i mniejszości narodowych) oraz norm demokracji europejskich, które miały być urzeczywistniane za pośrednictwem odpowiednich organów poprzez omawianie wspólnotowych problemów, zawieranie porozumień i podejmowanie wspólnych działań w sprawach gospodarczych, społecznych, kulturalnych, naukowych, prawnych i administracyjnych, jak również wskutek przestrzegania i rozwoju praw człowieka oraz podstawowych wolności.

Jednym z liderów belgijskiej Partii Socjalistycznej był **Paul-Henri Spaak** (1899–1972)²⁵, polityk belgijski. Po II wojnie światowej głęboko zaangażował się w propagowanie idei zjednoczonej Europy. Aktywny w życiu politycznym od lat 30., w 1932 r. został deputowanym, w 1935 r. powierzono mu ministerstwo poczty i transportu, a rok później ministerstwo spraw zagranicznych. Od maja 1938 r. do lutego 1939 r. był premierem rządu. W czerwcu 1939 r. ponownie przejął tekę ministra spraw zagranicznych; piastował ten urząd także w rządzie emigracyjnym. Po II wojnie światowej był dwukrotnie premierem, kilkakrotnie ministrem spraw zagranicznych. Zaangażowanie w proces integracyjny Europy ujawnił w opublikowa-

²³ B. Toszek, *Proces integracji Wielkiej Brytanii ze Wspólnotami Europejskimi w latach 1961–1975*, Szczecin 2006, s. 85.

²⁴ Ibidem, s. 90.

²⁵ *Leksykon historii powszechnej 1900–1945*, red. S. Sierpowski, S. Żerko, Poznań 1996, s. 411.

nym w listopadzie 1944 r. memorandum, w którym proponował szeroką współpracę polityczną, militarną i gospodarczą państw europejskich, m.in. wskazując na potrzebę wzajemnych gwarancji niepodległości, koordynację działań armii (standaryzację broni, utworzenie wspólnego komitetu sztabowego), przemysłu, rolnictwa oraz kooperację walutową i współpracę transportową²⁶.

Po zakończeniu działań wojennych zaangażował się w realizację planu pomocy USA dla krajów europejskich zwanego Programem Odbudowy Europy oraz planem Marshalla²⁷ (nazwa pochodziła od nazwiska amerykańskiego generała i polityka, twórcy planu). Realizowany był w odniesieniu do 16 państw; miał istotne znaczenie w procesie odbudowy ze zniszczeń wojennych i stabilizacji gospodarczej. Państwa Europy Wschodniej pod presją ZSRR odrzuciły tę pomoc. Spaak zarządzał funduszami planu Marshalla. W dniach 7–10.05.1948 r. ujawnił się jako zaangażowany polityk na zgromadzeniu różnych ruchów proeuropejskich w Hadze, na którym zgłoszono propozycję utworzenia unii europejskiej. W okresie 1–2.06.1955 r. uczestniczył w konferencji ministrów spraw zagranicznych, tzw. szóstki, której zadaniem było przygotowanie dokumentów – podstaw integracji gospodarczej sześciu krajów europejskich. Wypracowany tam dokument, zwany raportem Spaaka, stanowił rozwinięcie koncepcji Jeana Monneta. Nazwa dokumentu wiązała się z niezwykle aktywnością polityka opowiadającego się za ścisłą współpracą gospodarczą państw europejskich. Pod jego przewodnictwem pracował od lata 1955 r. do wiosny 1956 r. specjalny zespół ekspertów uzgadniający założenia programowe Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. 25.03.1957 r. zawarto umowę, tzw. traktat rzymski (od miejsca podpisania go przez sześciu polityków: ministrów spraw zagranicznych Belgii, Francji, Holandii, Luksemburga, kanclerza RFN i premiera Włoch). Dokument ten zawiera zapis (...) *utworzenia wspólnego rynku oraz stopniowego ujednoczenia polityki gospodarczej Państw będących Członkami Wspólnoty, harmonijnego rozwoju wszelkiej działalności gospodarczej na terenie całej Wspólnoty, ciągłej i zrównoważonej ekspansji, wzmożonej stabilizacji, szybkiego podwyższania poziomu życia i ściślejszych stosunków między państwami, które jednoczy*²⁸. Traktat przewidywał także prowadzenie wspólnej polityki w rolnictwie, transporcie i handlu z krajami trzecimi oraz harmonizowanie polityki socjalnej państw członkowskich.

Dużą aktywność Spaak przejawiał w sferze powołania Europejskiej Wspólnoty Obronnej oraz Europejskiej Współpracy Politycznej; działania te napotkały jednak na znaczny opór świata polityki. Ważne osiągnięcia miał w kwestii tworzenia Paktu

²⁶ K. Łastawski, *Od idei do integracji...*, op. cit., s. 95.

²⁷ *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, red. C. Mojsiewicz, Wrocław 1996, s. 191–192.

²⁸ *Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, „Zbiór Dokumentów” 1957, nr 5, s. 950.

Północnoatlantyckiego. W latach 1957–1961 sprawował funkcję sekretarza generalnego NATO, a w 1966 r. wycofał się z życia politycznego.

W nauczaniu Jana Pawła II ważne miejsce zajęły wyzwania i trudności w budowie zintegrowanego ładu w Europie. Przemawiając do parlamentarzystów, podkreślał: *Wiem, że równowaga między interesami pozornie przeciwstawnymi oraz bezstronność, niezależność od nacisków ze strony tych, którzy was wybrali lub mogą wybrać ponownie, jest sprawą trudną. Sprawą jeszcze trudniejszą może okazać się troska o przyznanie prawa słusznym aspiracjom różnych krajów w ramach Parlamentu Europejskiego, bowiem jesteście po to, aby ustalić politykę wspólną, nie zaś politykę jedynie swojego kraju*²⁹.

Wskazywał on, że: *Europa nie może zamykać się w sobie. Nie może i nie powinna ignorować reszty świata, ale przeciwnie – powinna zachowywać pełną świadomość, że inne kraje i kontynenty oczekują od niej śmiałych inicjatyw, aby można było zapewnić krajom najuboższym środki rozwoju i organizacji społecznej oraz budować świat bardziej sprawiedliwy i braterski*³⁰.

Dostrzegając dokonania procesu integracji europejskiej, papież podkreślał dalekowzroczną politykę „ojców założycieli”. Zaznaczał przy tym, że z ideami partii chrześcijańsko-demokratycznych związani byli trzej politycy – Konrad Adenauer, Alcide de Gasparie i Robert Schuman. W ich koncepcjach integracyjnych ważne miejsce zajęła idea zrównoważenia gospodarczego, politycznego i kulturowego. Szczególne znaczenie w aspekcie politycznym miało tuż po wojnie poszukiwanie równowagi między zwycięzonymi i zwycięzcami.

Istotny aspekt integracji europejskiej zawarty jest w odwoływaniu się do poczucia kulturowej wspólnoty, sięganiu do dziedzictwa przeszłości, a w tym do korzeni osadzonych w tradycji greckiej, rzymskiej oraz chrześcijańskiej³¹. Oprócz wartości takich, jak: prawda, dobro, piękno, refleksja intelektualna, demokracja przejęta ze spuścizny greckiej, przestrzeganie prawa, porozumień odziedziczonych z przeszłości rzymskiej, w nauczaniu Jana Pawła II szczególnie dużo uwagi poświęca się chrześcijaństwu. Przypominał: *Tym, co doprowadziło kontynent europejski do jedności w wielości było rozprzestrzenianie się jednej wiary chrześcijańskiej. Drogi misjonarzy i pielgrzymów chrześcijańskich związały ze sobą wzajemnie w sposób pokojowy kraje i narody Europy (...) Do jednoczących dróg głosiciele wiary dołączają się drogi pielgrzymów. Pielgrzymki do Rzymu, do grobu świętego Piotra, śladami świętego Jakuba Santiago de Compostela, do miejsc świętych, do wielkich sanktuariów*

²⁹ Jan Paweł II, *Przemówienie do grupy parlamentarzystów europejskich, Rzym, 10 listopada 1983 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, op. cit., s. 197.

³⁰ „L’Osservatore Romano” 2001, nr 1, s. 46.

³¹ Por. A. Chodubski, *Wartości cywilizacji współczesnej a unifikacja i dezintegracja Europy*, [w:] *Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy*, red. B. Fijałkowska, A. Żukowski, Warszawa 2002, s. 16–30; idem, *Wartości globalne kultury europejskiej*, [w:] *Kultura polska w zintegrowanej Europie – szanse czy zagrożenia*, red. R. Rybiński, Toruń 2003, s. 10–38.

maryjnych, nie tylko przyczyniły się do wzrostu kultu Matki Boskiej, Apostołów i świętych, ale także sprzyjały wzajemnemu zrozumieniu tak bardzo różnych ludów i narodów. Przez to dopomagały Europie w wykształceniu jej własnej tożsamości³².

Wskazując na odrębność tożsamościową Europy, zauważał: *Odległe i zróżnicowane są początki tej cywilizacji, pochodzą z Grecji i z Rzymu, ze źródeł celtyckich, germańskich i słowiańskich oraz z chrześcijaństwa, które ją dogłębnie ukształtowało. Wiem, jak różnorodne są języki, kultury oraz tradycje prawne tych narodów, regionów, jak różne są instytucje*³³.

W przemówieniu do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy przypomniał: *Po zakończeniu rozpetanej w Europie drugiej wojny światowej głęboko odczuwam potrzebę przewycięzania antagonizmów między narodami, które jeszcze niedawno walczyły ze sobą. Wyrażam wolę zbudowania solidarności wśród tych, którzy wczoraj byli przeciwnikami, oraz zinstytucjonalizowania ich współpracy. Nie mogę zapomnieć, że w tym okresie wstrząsów rozległ się głos papieża Piusa XII, który przypomniał „nienaruszalną godność osoby ludzkiej” oraz „prawdziwą wolność człowieka”. Wypada oddać hołd światłym ludziom, którzy pomimo istniejących granic doprowadzili do spotkania i przewycięzając dawną wrogość, potrafili przedstawić i zrealizować projekt utworzenia tej Rady – powołanej po to, by stała się miejscem, gdzie rodzi się samoświadomość Europy, gdzie Europa wyznacza sobie zadania, aby wykonując je, odpowiedzieć na niepokoje i nadzieje swoich obywateli, gdzie podejmowana jest współpraca niezbędna w licznych i trudnych dziedzinach. Wiem, że jesteście wierni pamięci tych, których nazywacie „ojcami Europy”: Jeana Monneta, Konrada Adenauera, Alcide de Gaspariego, Roberta Schumana. Od tego ostatniego pozwolę sobie zapożyczyć jedno ze sformułowań głównej idei założycieli: „Służyć ludzkości w końcu wyzwolonej z nienawiści i strachu; ludzkości, która po tak długo trwającym rozdarciu uczy się od nowa chrześcijańskiego braterstwa*³⁴.

Kreśląc wizję zintegrowanej rzeczywistości europejskiej, Jan Paweł II objaśniał, jak rozumieć łączenie tradycji z wyzwaniem współczesności: *Wierność korzeniom nie oznacza mechanicznego kopiowania wzorów z przeszłości. Wierność korzeniom jest zawsze twórcza, gotowa do pójścia w głąb, otwarta na nowe wyzwania, wrażliwa na „znaki czasu”. Wyraża się ona także w trosce o rozwój rodzimej kultury, w której wątek chrześcijański obecny był od samego początku. Wierność korzeniom oznacza nade wszystko umiejętność budowania organicznej więzi między odwiecznymi wartościami, które tyle razy sprawdzały się w historii, a wyzwaniem świata współczesnego, między wiarą a kulturą, między Ewangelią a życiem*³⁵.

³² *Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy*, red. A. Sujka, Kraków 200, s. 49.

³³ Jan Paweł II, *Przemówienie do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, Strasburg, 8 października 1988 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, op. cit., s. 217.

³⁴ *Ibidem*, s. 216–217.

³⁵ „L'Osservatore Romano” 1997, nr 7, s. 71.

W nauczaniu Jana Pawła II dużo miejsca zajęła Europa podzielona na Zachód i Wschód; podział ten odnosił zarówno do doświadczenia kulturowo-cywilizacyjnego przeszłości, jak terażniejszości i wyzwań przyszłości. Zauważał: *Europa jest chrześcijańska w swoich korzeniach. Dwie formy wielkiej tradycji Kościoła – zachodnia i wschodnia, dwie formy kultury, dopełniają się wzajemnie jakby dwa „płuca” w jednym organizmie. Taka jest wymowa przeszłości. Takie dziedzictwo ludów żyjących na naszym kontynencie. Można powiedzieć, że dwa nurty, wschodni i zachodni, stały się równocześnie pierwszymi wielkimi formami inkulturacji wiary, w obrębie których jedyna i niepodzielna pełnia, powierzona przez Chrystusa Kościołowi, znalazła swój historyczny wyraz. W różnych kulturach europejskich narodów, czy to na Wschodzie, czy na Zachodzie, w ich muzyce, literaturze, w sztukach figuratywnych i architekturze, a także w systemach myślenia płynie wspólna limfa zaczerpnięta z jednego źródła*³⁶.

Europa Środkowa w postrzeganiu Jana Pawła II jest miejscem styku; charakter taki ma od starożytności, kiedy nastąpił podział na Imperium Romanum i Barbaricum. Następnie, na początku XI w., stanowiła naturalny obszar graniczny między chrześcijaństwem rzymskim i bizantyjskim. Przestrzeń Europy Środkowej jest sferą oddziaływań zarówno jednej, jak i drugiej kultury, przy czym ujawnia się znacząca grawitacja ku Zachodowi uaktywniona pod wpływem przemian cywilizacyjnych od czasu ukształtowania się ładu kapitalistycznego na zachód od Łaby oraz utworzenia się ośrodka moskiewskiego. Dalsze pogłębienie różnic w rozwoju kulturowo-cywilizacyjnym tzw. Zachodu i Wschodu ujawniło się w XIX i XX w.³⁷, w tym szczególnie po II wojnie światowej ze względu na rozwój odmiennych ideologii uzasadniających postawy, zachowania, wartości obywatelskie oraz zasady ustrojowe państw. W nauczaniu Jana Pawła II Europa Środkowa jawi się jako miejsce newralgiczne, co wynika przede wszystkim z jej fenomenu historyczno-kulturowego. W wizji integracyjnej papież wyznaczał jej szczególną misję – spoiwa zbliżającego różnorodność tradycji. Wyrażał przekonanie, że jeśli Europa pragnie odzyskać swoją potęgę i przełamać kryzys, w którym się znajduje, musi zacząć równomiernie *oddychać obydwoma płucami*.

Odnosząc się do rzeczywistości kulturowej i cywilizacyjnej Europy, Jan Paweł II nierzadko wskazywał na poważny i bezprecedensowy jej kryzys. Zauważał go zarówno w sferze indywidualnej (postaw, wartości, aspiracji), jak i wymiarze strukturalnym – dysfunkcjonalności instytucji życia zbiorowego, dehumanizacji życia zawodowego, marginalizacji życia duchowego, a w tym religijnego. Obserwując procesy integracyjne i zaznaczając ich wagę, podkreślał ujawniający się prymat

³⁶ *Europa jutra...*, op. cit., s. 73.

³⁷ Por. A. Chodubski, *Tożsamość Europy Środkowo-Wschodniej w warunkach unifikacji świata*, [w:] *Problemy społeczno-gospodarcze w Europie Środkowo-Wschodniej u progu nowego tysiąclecia*, red. K. Piątek, W. Sperański, Włocławek 2002, s. 293–306.

rzeczywistości gospodarczej i politycznej, a jednocześnie: oddalenie wartości duchowych, ignorowanie naczelnej europejskiej wartości – szacunku dla ludzkiej godności, zapominanie, że *zrąb tożsamości Europy zbudowany jest na chrześcijaństwie*. Podkreślał przy tym, że bez znajomości chrześcijaństwa niemożliwe jest postawienie rzetelnej diagnozy kryzysu kultury europejskiej.

Przypominając zasługi „ojców Europy”, należy zwrócić uwagę na ich rodowód, a zwłaszcza Adenauera, Gaspariego i Schumana. W czasie nasilania się faszyzmu doświadczyli oni ograniczeń i represji, walczyli o demokrację i poszanowanie praw człowieka. Wywodzili się z pogranicza kultur: romańskiej, łacińskiej i niemieckiej. Podzielali światopogląd chrześcijański, a w swoich krajach byli członkami partii chadeckich. Jako politycy potrafili przekonać do swoich wizji rozwoju Europy innych mężów stanu oraz szerokie kręgi społeczeństwa. Odważnie formułowali myśli dotyczące integracji, odwołując się przy tym do tradycyjnych wartości, zwłaszcza dobra wspólnego. Zaangażowanie tych wybitnych polityków w realizację idei zjednoczeniowych oraz konsekwencję w ich urzeczywistnianiu wysoko oceniał Jan Paweł II, który zakładał, że przyszłość Europy wyznaczają dialog i wzajemny szacunek jako warunki niezbędne do budowy pokoju na kontynencie oraz do dynamicznego rozwoju każdego narodu.

Generalnie wizja XXI-wiecznej Europy w nauczaniu Jana Pawła II zawierała się w uznaniu zasad demokratycznego i wolnorynkowego państwa, przy czym akceptacji tej towarzyszyła głęboka krytyka ujawniających się wypaczeń rozwoju kulturowego. Na straży harmonijnego rozwoju, w tym przeciwdziałania zagrożeniom, sytuował on mechanizmy gwarantujące ochronę praw i godności jednostki ludzkiej.

W refleksji uogólniającej, dotyczącej działalności „ojców założycieli” oraz zaangażowania Jana Pawła II w dzieło integracji europejskiej, należy ująć następujące spostrzeżenia:

1. Budowa nowego ładu instytucjonalnego w Europie stała się wyzwaniem rozwoju kulturowo-cywilizacyjnego dyktowanym przez kształtowanie stosunków gospodarczych, relacji politycznych oraz łączenie dziedzictwa przeszłości z teraźniejszością, a także kierunkami przyszłego rozwoju.
2. Budowie tej towarzyszy duża kontrowersyjność, rozmaite lęki, zwłaszcza wpływające z doświadczenia przeszłości. Jej urzeczywistnianie stało się wyzwaniem dla polityków wyróżniających się wielką charyzmą polityczną, których działania przyniosły im w niedługim czasie miano „ojców Europy”.
3. W budowie nowego ładu zaznaczył wyraźnie swą obecność papież Jan Paweł II. Postrzegając proces integracji w trzech perspektywach – historycznej, współczesnej i profetycznej („widzieć – oceniać – działać”), uwagę swą skoncentrował na religijnym i społeczno-kulturowym kształcie generowanego nowego ładu euro-

pejskiego. Ciągłe przypominał, że chrześcijaństwo jest swoistym kodem genetycznym kultury europejskiej i poszczególnych kultur europejskich.

4. Budowa zjednoczonej Europy pozostaje wciąż niespełnionym projektem, ideą oraz marzeniem. Definiowaniu pojęcia „Europa” towarzyszą wciąż znaki zapytania i pragnienie udzielenia jak najpełniejszej odpowiedzi; ujawniają się kontrowersje dotyczące istoty Europy oraz europejskości.
5. Podstawowe ogniwa budowy zintegrowanej Europy utworzone zostały jako wyraz dążenia do pojednania i pokoju. Spotkały się one z aprobatą państw i narodów; akceptację zyskują wspólne instytucje oraz mechanizmy kontrolne stojące na straży urzeczywistniania idei demokracji.

Znaczenie budowy nowego ładu europejskiego wyraziście scharakteryzował Jan Paweł II na specjalnej audiencji dla przewodniczących parlamentów Unii Europejskiej, która odbyła się 23.09.2001 r. w Sali Klementyńskiej Pałacu Apostolskiego. Papież wówczas stwierdził: *Unia Europejska jest nadal twórczym placem budowy, co stanowi najlepszą gwarancję, że będzie z powodzeniem służyła dobru swoich obywateli, których różnorodność kulturową pragnie zachować, broniąc zarazem wartości i zasad, do których przywiązani byli jej ojcowie założyciele i które stanowią ich wspólne dziedzictwo.*

Bibliografia

- Akt Europejski, Santiago de Compostella, 9 listopada 1982 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003.
- Calvocoressi P., *Polityka międzynarodowa po 1945 roku*, Warszawa 1998.
- Chodubski A., *Bariery i możliwości w rozwoju Europy XXI w. w obliczu postępującej globalizacji świata*, [w:] *Bariery rozwoju na progu XXI wieku*, red. T. Wallas, Warszawa 2007.
- Chodubski A., *Europejska uniwersalizacja kulturowa a współczesny proces unifikacji świata*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe” 2007, nr 1–2.
- Chodubski A., *Niemieccy zwiastuni pojednania z Polską – Konrad Adenauer i Willi Brandt*, [w:] *Ruch oporu wobec Trzeciej Rzeszy*, red. S. Kajkowska-Bykowska, Gdańsk 1995.
- Chodubski A., *Tożsamość Europy Środkowo-Wschodniej w warunkach unifikacji świata*, [w:] *Problemy społeczno-gospodarcze w Europie Środkowo-Wschodniej u progu nowego tysiąclecia*, red. K. Piątek, W. Sperański, Włocławek 2002.
- Chodubski A., *Wartości cywilizacji współczesnej a unifikacja i dezintegracja Europy*, [w:] *Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy*, red. B. Fijałkowska, A. Żukowski, Warszawa 2002.

- Chodubski A., *Wartości globalne kultury europejskiej*, [w:] *Kultura polska w zintegrowanej Europie – szanse czy zagrożenia*, red. R. Rybiński, Toruń 2003.
- Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy*, red. A. Sujka, Kraków 2000.
- Grabska W., *Koncepcja i praktyka integracji w EWG*, Warszawa 1988.
- Haffner S., *Winston Churchill*, Warszawa 1994.
- Integracja europejska. Wstęp*, red. K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2006.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do grupy parlamentarzystów europejskich, Rzym, 10 listopada 1983 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kolokwium w Castel Gandolfo, „L’Osservatore Romano” 1987, nr 8.*
- Jan Paweł II, *Przemówienie do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, Strasburg 8 października 1988 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003.
- Jan Paweł II, *Przemówienie w siedzibie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, Bruksela, 20 maja 1985 r.*, [w:] S. Sowiński, R. Zenderowski, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003.
- Leksykon historii powszechnej 1900–1945*, red. S. Sierpowski, S. Żerko, Poznań 1996.
- Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, red. C. Mojsiewicz, Wrocław 1996.
- Liebfeld A., *Churchill*, Warszawa 1971.
- „L’Osservatore Romano” 1997, nr 7.
- „L’Osservatore Romano” 2001, nr 1.
- Łastawski K., *Historia integracji europejskiej*, Toruń 2006.
- Łastawski K., *Od idei do integracji europejskiej*, Warszawa 2003.
- Malosse H., Fontaine P., *Słownik instytucji i terminów Unii Europejskiej*, Warszawa 1997.
- Michałowska G., *Ochrona praw człowieka w Radzie Europy i w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007.
- Robert Schuman – chrześcijański demokrat i Europejczyk*, Gliwice 1991.
- Ruchniewicz K., *Adenauer i Europa*, Warszawa 1999.
- RWPG – EWG. *Realia i perspektywy*, red. W. Grabska, Warszawa 1980.
- Szczepański W. J., *Charles de Gaulle i Europa*, Warszawa 2001.
- Toszek B., *Proces integracji Wielkiej Brytanii ze Wspólnotami Europejskimi w latach 1961–1975*, Szczecin 2006.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, „Zbiór Dokumentów” 1957, nr 5.*
- Uexküll G. von, *Adenauer*, Lublin 1995.

Unia Europejska – nowy typ wspólnoty międzynarodowej, red. E. Halizak, S. Parzymięś, Warszawa 2002.

Wiaderny-Bidzińska K., *Polityczna integracja Europy Zachodniej*, Toruń – Warszawa 1999.

Wierzchowska A., *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, Warszawa 2008.

Zięba R., *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Warszawa 2007.

Summary

Vision of the political aspects of the European integration: the case of founding fathers and John Paul II

The study points out that European integration is a huge challenge for the development of new cultural and civilization reality, that is locating in the process of globalization. Forming European integration meets the problem of different forms of argumentativity. Creating the new order is supported by the leading European politicians and even Roman Catholic Pope, John Paul II. Peace and safety are important factors of building a new order.